

دانشگاه فرهنگیان

فصلنامه علمی تخصصی

پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی

دوره چهارم، شماره اول، بهار ۱۴۰۱

تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم

متوسطه، بر اساس ابعاد هوش هیجانی

ارسال: ۱۳۹۹/۱۱/۷ مرتضی گلشانی گهراز،^۱ عبدالحسین حیدری^۲

پذیرش: ۱۴۰۱/۲/۸

چکیده

توسعه مهارت‌های هوش هیجانی در دانش‌آموزان، بسیار حائز اهمیت است و نیاز به یک برنامه کامل و جامع، در این زمینه وجود دارد. پژوهش حاضر، باهدف بررسی میزان توجه به موضوع هوش هیجانی، در کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، اجرا شد. این پژوهش، توصیفی-تحلیلی و با استفاده از روش آنتروپی شانون انجام شده است. جامعه آماری، کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود. نمونه آماری نیز، برابر با جامعه آماری، در نظر گرفته شد. همچنین، با استفاده از چک‌لیستی از معیارهای هوش هیجانی با ۵ بعد و ۲۶ مؤلفه، داده‌ها جمع‌آوری شدند. نتایج تحلیل محتوای آنتروپی شانون نشان داد که از بررسی کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، از مجموع ۲۳۹ واحد شمارش‌شده، بعد مهارت اجتماعی با ۶۹ مورد، بیش‌ترین و بعد آگاهی اجتماعی با ۲۳ مورد، کم‌ترین فراوانی را به خود اختصاص دادند. بیش‌ترین ضریب اهمیت نیز با مقدار (۰/۲۶۴)، مربوط به بعد خودآگاهی و کم‌ترین ضریب اهمیت با مقدار (۰/۰۷۱)، مربوط به بعد آگاهی اجتماعی بود. نتایج نشان داد که میزان توجه به ابعاد هوش هیجانی، در این کتب متفاوت است و به بعضی ابعاد کم توجه شده است.

کلیدواژه‌ها: تحلیل محتوا، مطالعات اجتماعی، هوش هیجانی، ششم ابتدایی، هفتم متوسطه.

۱- دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی، گروه آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، اردبیل، ایران.

(نویسنده مسئول): morteza.golshani@gmail.com

۲- استادیار گروه زبان و ادبیات، دانشگاه فرهنگیان، اردبیل، ایران a_heidari53@yahoo.com

مقدمه

دوران مختلف زندگی انسان‌ها، اهمیت‌های خاص خود را دارند. به خصوص، دوران کودکی و نوجوانی، از مهم‌ترین دوران زندگی آدمی می‌باشند؛ چراکه دوران کودکی و نوجوانی، شامل مراحل از زندگی هستند که پایه و اساس رشد و توسعه، در آن بسیار مهم است (لیدی و گوین^۱، ۲۰۲۰، ص ۱۰۷۲). در جوامع گوناگون نیز، کودکان و نوجوانان هستند که سازنده فردای آن جامعه‌اند و طبق پژوهش‌های صورت‌گرفته، کودکان و نوجوانان نسل حاضر، نسبت به نسل گذشته، با مشکلات عاطفی بیش‌تری، از جمله کمبود مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی، افت تحصیلی و اعتیاد، مواجه هستند (دهقان‌منشادی و شاهرخی‌نیا، ۱۴۰۰، ص ۴۸)؛ بنابراین، یکی از نیازهای اساسی کودکان و نوجوانان، در جامعه امروز، توجه به نیازهای عاطفی و اجتماعی آن‌ها و آموزش منظم این نیازها به آنان است (عبدی و بابایی، ۱۳۹۲، ص ۲). در این راستا می‌توان گفت، هیجان‌ها و کارکرد مناسب آن‌ها، در روابط انسانی، درک احوال خود و دیگران، خویش‌داری و تسلط بر خواسته‌های آنی، همدلی با دیگران و استفاده مناسب از هیجان‌ها، در تفکر و شناخت، می‌تواند مهم باشد که موضوع هوش هیجانی^۲ است (خشچیان و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۳۴) و این موضوع، جهت تعیین توانایی‌های فرد، برای نسل حاضر، بسیار مهم است (احد و همکاران، ۲۰۲۱، ص ۱۶). در این راستا، مدارس نقش به‌سزایی را ایفا می‌کند، چراکه مدارس، بخش اساسی جامعه ما را تشکیل می‌دهد و برای انتقال دانش و ارزش‌ها، بسیار مهم هستند (فلاشه و ادموندز^۳، ۲۰۲۱، ص ۲۹۸). از طرفی دیگر، کتاب‌های درسی نیز، به جهت این‌که مهم‌ترین منبع محتوایی به شمار می‌روند، اهمیت بسیاری را در این راستا دارند (دهقان‌منشادی و شاهرخی‌نیا، ۱۴۰۰، ص ۵۰).

-
1. Leidy & Gwin
 2. Emotional Intelligence
 3. Flache & Edmunds

حوزه مطالعات اجتماعی، یکی از حوزه‌های مهم یادگیری است که از انسان و تعاملات او با محیط‌های گوناگون و جنبه‌های گوناگون این تعامل، بحث می‌کند. هدف نهایی مطالعات اجتماعی، تربیت افرادی خودآگاه، توانمند، همدل و غیره در زندگی فردی و اجتماعی است (دهقان‌منشادی و شاهرخی‌نیا، ۱۴۰۰، ص ۴۸). همچنین، کتب درسی مطالعات اجتماعی با توجه به ماهیت موضوع و بهره‌گیری از رشته‌های مختلف علمی، نظیر جامعه‌شناسی و روان‌شناسی، ارتباط تنگاتنگی با هوش هیجانی دارد (پورشکری و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۲۹).

فقدان هوش هیجانی، می‌تواند آثار مخربی را در زمینه‌های فردی و اجتماعی، ایجاد کند و برعکس تحصیل و تقویت آن، زمینه‌ساز موفقیت‌های بزرگ می‌شود (مرادی و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۷۴). کوپر^۱ (۱۹۹۶)، به نقل از حسنی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۴۶، اشاره می‌کند «اگر هوش هیجانی نداشته باشیم، هرگاه فشار روحی زیاد شود، مغز انسان، به‌طور خودکار، کنترل را به دست می‌گیرد و به دلیل تمایل ذاتی مغز، به ادامه همان فعالیت، آن را شدیدتر می‌کند و این حالت، غالب اوقات، دقیقاً همان رویکرد اشتباه بشر، در دنیای امروز است». همچنین، دارا بودن هوش هیجانی، به فرد توانایی خودآگاهی، مدیریت بر خودآگاهی اجتماعی و برقراری ارتباط با دیگران را می‌دهد و افراد دارای هوش هیجانی بالاتر، دارای هنر تعامل و مهارت کنترل و اداره احساسات با دیگران بوده و این مهارت‌ها، محبوبیت و نفوذ شخصی را تقویت می‌کند و فرد را در هرگونه فعالیت اجتماعی و ارتباط صمیمانه با دیگران، موفق می‌نماید (بهاری و همکاران، ۱۳۹۹، صص ۱۶۳_۱۶۴).

پژوهش‌های چشم‌گیری، در حوزه تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی صورت گرفته است که به بعضی از پژوهش‌های صورت گرفته مرتبط با پژوهش حاضر، می‌پردازیم:

دهقان‌منشادی و شاهرخی‌نیا (۱۴۰۰)، در تحقیقی با عنوان "تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی پایه سوم ابتدایی، بر اساس توجه به مهارت هوش هیجانی"، دریافتند که کتاب مطالعات اجتماعی پایه سوم ابتدایی، شامل مؤلفه‌های هوش هیجانی بوده و می‌تواند سبب تقویت آن‌ها در دانش‌آموزان شود. رحیمی‌کیا و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان "تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های پنجم و ششم ابتدایی، بر اساس میزان توجه به مؤلفه‌های هوش هیجانی"، دریافتند که در پایه ششم، به ترتیب، به خودمدیریتی، مهارت اجتماعی، خودآگاهی، آگاهی اجتماعی و انگیزش، پرداخته شده و همچنین در پایه پنجم، به مؤلفه‌های مهارت اجتماعی، خودمدیریتی، خودآگاهی، آگاهی اجتماعی و انگیزش، به ترتیب پرداخته شده است. جهان و سلیمی (۱۳۹۶)، در تحقیقی با عنوان "تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی، بر اساس مؤلفه‌های هوش هیجانی"، دریافتند که از بین مؤلفه‌های هوش هیجانی، به مؤلفه خودانگیختگی، بیش‌تر توجه شده است و سپس به مؤلفه‌های دیگر، به ترتیب، به اداره کردن روابط، خودکنترلی، خودآگاهی و شناخت احساسات در دیگران، توجه شده است. اکبری و مهرام (۱۳۹۲)، در تحقیقی که با عنوان "تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه سوم راهنمایی، از لحاظ توجه به ابعاد هوش هیجانی" انجام دادند، دریافتند که در کتاب‌های مذکور، توجه کمی به ابعاد هوش هیجانی شده است و در برخی، از توجه به پرورش هوش هیجانی، غفلت شده است. تحقیقی که عبدی و بابایی (۱۳۹۲) با عنوان "تحلیل محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی و علوم تجربی دوره راهنمایی، بر اساس مؤلفه‌های هوش هیجانی" انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که متداول‌ترین مؤلفه هوش هیجانی، در متن کتاب مطالعات اجتماعی، مؤلفه آگاهی اجتماعی است و در حالت کل، به مؤلفه‌های هوش هیجانی، در کتاب مطالعات اجتماعی توجه شده و در حالی، در کتاب علوم، به این مؤلفه‌ها، توجه کمی شده است. القادو و همکاران^۱ (۲۰۰۹)، در پژوهشی

1. Alghazo Et al

با عنوان "انواع هوش چندگانه در کتب درسی مطالعات اجتماعی، زبان عربی و انگلیسی برای سه پایه اول"، انواع هوش‌های چندگانه که شامل هوش دیداری، زبانی یا شفاهی، جسمانی، اجتماعی و طبیعی بود، با استفاده از روش تحلیل محتوا، در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی، عربی و انگلیسی، بررسی نمودند. نتایج، بیانگر آن بود که متداول‌ترین نوع هوش، در همه کتاب‌ها و پایه‌ها، هوش دیداری بوده و هوش جسمانی دارای کم‌ترین اشتراک، در بین کتاب‌ها و پایه‌ها بود. همچنین، این پژوهش نشان داد که در توزیع همه انواع هوش‌ها، در تمام پایه‌های تحصیلی، گوناگونی وجود دارد. کانگوسی و پترسون^۱ (۱۹۹۸)، بررسی که در میان ۱۷۵ دانش‌آموز دبیرستانی با استفاده از مؤلفه‌های هوش هیجانی بارن_آن داشتند، دریافتند که دانش‌آموزان با هوش هیجانی بالاتر در مدرسه، خانه و محیط کار نسبت به سایر دانش‌آموزان دارای هوش هیجانی پایین‌تر، کم‌تر شکست را تجربه می‌کنند.

با عنایت به توضیحات فوق که ضرورت پرداختن به موضوع هوش هیجانی را در دانش‌آموزان آشکار کرد و با توجه به این‌که مدارس و محتوای دروس در این راستا بسیار مهم هستند، برای بررسی وضع موجود، هدف تحقیق آن است تا به وسیله تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، میزان توجه به آموزش مهارت‌های هوش هیجانی، مورد کنکاش قرار بگیرد. بر این اساس، برای انجام چنین پژوهشی، لازم بود تا به سؤالات زیر پاسخ داده شود:

۱_ تا چه میزان، در کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، به ابعاد هوش هیجانی (خودآگاهی، خودمدیریتی، انگیزش، آگاهی اجتماعی و مهارت هیجانی)، توجه شده است؟

۲_ تا چه میزان، به ضریب اهمیت هر کدام از ابعاد هوش هیجانی (خودآگاهی، خودمدیریتی، انگیزش، آگاهی اجتماعی و مهارت هیجانی)، در سطح کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، توجه شده است؟

مبانی نظری تحقیق

هوش! هوش، یکی از جذاب‌ترین فرایندهای روانی است که جلوه‌های آن، در موجودات مختلف به میزان متفاوت، مشاهده می‌شود (دهقان‌منشادی و شاه‌رخ‌نیا، ۱۴۰۰، ص ۵۰) و به‌طور کلی، می‌توان هوش را سازگاری با محیط تعریف کرد (نادعلی، ۱۳۹۶، ص ۴۲).

یکی از تعاریفی که از هوش به میان آمده است توسط وکسلر^۱ (۱۹۵۸) می‌باشد، او هوش را مفهومی کلی می‌داند که شامل توانایی فرد برای عمل هدفمند، تفکر منطقی و مواجهه مؤثر با محیط است (سیف، ۱۳۸۸، ص ۳۳۶). وی بر اساس مهارت و کفایت بالینی خود، زیر مقیاس‌هایی را انتخاب کرده و گسترش داد، وی معتقد بود، باید درک کلامی^۲، استدلال انتزاعی^۳، سازمان‌دهی ادراکی^۴، استدلال کمی^۵، حافظه^۶ و سرعت پردازش^۸ را برای تعیین هوش، اندازه‌گیری کرد (صادقی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۳۷۸). از دیگر نظریه‌پردازانی که به تعریف هوش پرداخته است، هوارد گاردنر^۹ می‌باشد، او هوش را، توانایی حل مسائل یا ساختن چیزی با ارزش که دارای چند سازه مجزا و مستقل است، می‌داند (کروکشانک و همکاران، ۲۰۰۶، ص ۵۷ به نقل از سیف،

-
1. Intelligence
 2. Wechsler
 3. Verbal Comprehension
 4. Abstract reasoning
 5. perceptual organization
 6. quantitative reasoning
 7. memory
 8. processing speed
 9. Gardner

۱۳۸۸، ص ۳۴۱). همچنین گاردنر معتقد است که یک هوش وجود ندارد، بلکه چندین مؤلفه‌ی هوشی بر هم اثر گذاشته و سبب ایجاد یک توانایی و خصوصیت در فرد می‌شود (محمدزاده سپهری، ۱۳۹۹، ص ۱۵). نظریه‌پردازان دیگر نیز، از دید و نگرش‌های مختلف، به موضوع هوش نگاه کردند و تعاریف گوناگونی را ارائه دادند. بااینکه تعریف مشخصی از هوش وجود ندارد، اما با این حال عناصری از هوش وجود دارند که مورد توافق غالب پژوهشگران است (سیف، ۱۳۸۸، ص ۳۳۴). گیج و برلاینر^۱ (۱۹۹۲)، به نقل از سیف، ۱۳۸۸، ص ۳۳۴) این عناصر را به سه دسته تقسیم نموده‌اند که عبارت‌اند از:

۱_ توانایی پرداختن به امور انتزاعی: منظور این است که افراد باهوش بیش‌تر با امور انتزاعی سروکار دارند تا امور عینی.

۲_ توانایی حل کردن مسائل: یعنی توانایی پرداختن به موقعیت‌های جدید، نه فقط دادن پاسخ‌های از قبل آموخته‌شده به موقعیت‌های آشنا.

۳_ توانایی یادگیری: به‌ویژه توانایی یادگیری انتزاعیات، از جمله انتزاعیات موجود در کلمات و سایر نمادها و توانایی استفاده از آن‌ها.

هیجان^۲: هیجان‌ات بخشی از زندگی روزمره ما را تشکیل می‌دهند و یک حالت عاطفی هستند که از عناصر فیزیولوژیک، موقعیتی و شناختی تشکیل می‌شوند و می‌توانند در پاسخ به یک موقعیت و یا منبع انگیزش^۳، در خود باشند. می‌توان اشاره کرد که هیجان‌ات در قالب رفتارهای اجتنابی، کنارکشیدن و فرار ظاهر می‌شوند و از این دیدگاه، هیجان‌ات نوعی آمادگی، برای عمل است و لذا می‌توان در قالب هیجان‌های مثبت مثل شادی و نیرومندی و هیجان‌های منفی مثل غم و خشم و غیره، طبقه‌بندی کرد (غفاری و کریمی، ۱۳۹۹، ص ۱۵۶).

-
1. Gage and Berliner
 2. Thrill
 3. Motivation

هوش هیجانی: انسان‌ها با توجه به تفاوت‌های شناختی که باهم دارند، رفتارهای متفاوتی را از خود نشان می‌دهند، در این خصوص یکی از مباحثی که در علوم انسانی به‌ویژه در روان‌شناسی و غیره مطرح شده است، موضوع هوش هیجانی می‌باشد (فلاح و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۸۲). هوش هیجانی، در بیست و پنج سال گذشته به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های قطعی سازگاری هیجانی، سلامت شخصی، موفقیت در زندگی و روابط میان فردی، در زمینه‌های مختلف زندگی روزانه، شناخته شده است (پابلو و دسایر^۱، ۲۰۰۸، ص ۴۲۲). در این راستا، می‌توان هوش هیجانی را به دو قسمت تقسیم کرد که عبارت‌اند از: ویژگی‌های شخصی هوش هیجانی که شامل مواردی مانند خودآگاهی^۲ و خودتنظیمی است و ویژگی‌های اجتماعی هوش هیجانی که شامل مهارت‌های اجتماعی^۳، همچون ایجاد تعامل با دیگران است (اقبال و همکاران، ۲۰۲۱، ص ۹۰۶). تعریف‌های متعددی از هوش هیجانی نیز مطرح است؛ طبق تعریف ریون بار_ان و پارکر^۴ (۲۰۰۰)، هوش هیجانی عبارت است از: «مجموعه‌ای از دانش‌ها و توانایی‌های هیجانی و اجتماعی که قابلیت کلی ما را در پاسخ به نیازهای محیطی، به‌طور مؤثری تحت تأثیر قرار می‌دهد». مایر و سالووی^۵ (۱۹۹۷) نیز، هوش هیجانی را «توانایی فرد برای کنترل هیجان‌ات خود و دیگران، تمایز میان اثرات مثبت و منفی هیجان‌ات و استفاده از اطلاعات هیجانی برای راهنمایی فرایند تفکر و اقدامات خود» می‌دانند. شاید بتوان گفت، بهترین تعریف برای هوش هیجانی از (۶ ثانیه^۶) است که آن را این‌چنین تعریف می‌کند: «هوش هیجانی انتخاب هوشیارانه تفکر، احساس و عمل برای دستیابی به بهترین نتیجه، در ارتباط با خود و دیگران است». به‌طوری‌که می‌توان گفت، ارتباط نزدیکی با مهارت‌های ارتباطی دارد (عبدالفتاح، ۲۰۲۱، ص ۵۸)

-
1. Pablo & Desiree
 2. Self-awareness
 3. social skills
 4. Bar_on & Parker
 5. Mayer & Salovey
 6. Six Seconds

و یکی از جنبه‌های کلیدی آن، توانایی درک دیگران است؛ به طوری که افراد با هوش هیجانی بالاتر، در ارتباطات خود، مهارت دارند (میانو و همکاران^۱، ۲۰۲۱، ص ۲۶۳۵). همچنین، هوش هیجانی ساختار جامع‌تری داشته و به طور مشترک، احساسات مختلف را نیز در برمی‌گیرد (لوکه‌رکا و همکاران^۲، ۲۰۲۱، ص ۱۹۰۲).

دیوید گلمن^۳ (۱۹۹۸) نیز، هوش هیجانی را «عنصری ضروری برای موفقیت یک فرد در زندگی و کار در محیط اجتماعی پر چالش امروز» می‌داند و معتقد است که هوش هیجانی، سبب توانمندی افراد در مواجهه‌شدن با استرس بالا و چالش‌های تند رشد اجتماعی و ادراکی می‌شود. طبقه‌بندی‌های متفاوتی برای ابعاد هوش هیجانی وجود دارد؛ اما یکی از معتبرترین طبقه‌بندی‌ها، طبقه‌بندی گلمن و همکارانش (۲۰۰۲) می‌باشد (حیدری و فیض‌اللهی، ۱۳۹۵، ص ۱۴۷) که به شرح زیر است و تشکیل‌دهنده چهارچوب مفهومی پژوهش حاضر نیز می‌باشد.

الف_ خودآگاهی: خودآگاهی، شامل مجموعه ویژگی‌هایی است که شخص به‌عنوان مجموعه منحصر به فرد از خود ادراک می‌کند و از طریق روابط اجتماعی کسب می‌شود (نجفی کلیانی و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۲۳۶).

ب_ خودمدیریتی^۴: خودمدیریتی از جمله مهارت‌ها و ویژگی‌های کلیدی در افراد است که شامل مجموعه‌ای از اقدامات آگاهانه است (صفری‌اوجقاز، ۱۳۹۴، ص ۱۱۲). همچنین، یک استراتژی است که فرد بتواند توالی رفتار خود را حفظ کند یا یک رفتار مثبت و یا مهارت را افزایش دهد و یا یک رفتار نامناسب را کاهش دهد (سعیدیان و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۱۳۳).

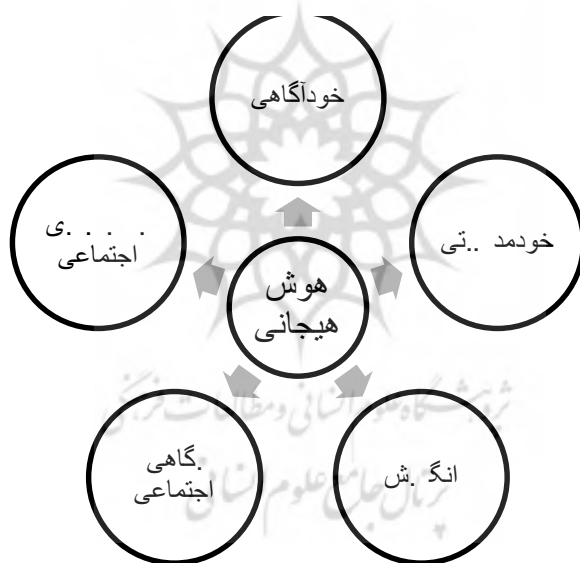
ج_ انگیزش: به اعتقاد سیف (۱۳۸۸) «انگیزش به نیروی ایجادکننده نگهدارنده و هدایت‌کننده افراد گفته می‌شود» که در بحث هوش هیجانی استفاده از آن، در هدایت

-
1. Miao Et al
 2. Luque_Reca Et al
 3. Goleman
 4. self management

احساسات در جهت هدفی خاص، برای تمرکز توجه و ایجاد انگیزه در خود، بسیار مهم است (حیدری و فیض‌اللهی، ۱۳۹۵، ص ۱۴۸).

د_ آگاهی اجتماعی: آگاهی اجتماعی، توانایی فهم عواطف و احساسات دیگران است که یکی از مؤلفه‌های مهم در هوش هیجانی به حساب می‌آید، به طوری که افراد دارای این توانایی، می‌دانند که گفتار و کردارشان بر دیگران تأثیرگذار است (دهقان‌منشادی و شاهرخی‌نیا، ۱۴۰۰، ص ۵۲).

ه_ مهارت‌های اجتماعی: مهارت‌های اجتماعی نیز، مجموعه رفتارهای فراگرفته و قابل قبولی است که فرد را قادر می‌سازد با دیگران رابطه مؤثر داشته باشد و از عکس‌العمل نامعقول اجتماعی خودداری کند (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۱۴۷).

شکل ۱. هوش هیجانی و ابعاد آن

روش‌شناسی پژوهش

روش این پژوهش، توصیفی-تحلیلی است. واحد تحلیل، صفحات (متون، پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تصاویر) بود. تحلیل محتوا دارای سه مرحله اصلی: ۱- آماده‌سازی و سازمان‌دهی ۲- بررسی پیام ۳- پردازش داده‌ها است. کانون توجه این پژوهش مرحله سوم یعنی پردازش داده‌ها بود.

امروزه، برای تحلیل داده‌ها روش‌های گوناگونی وجود داشته که پایه و اساس آن‌ها، بر درص‌گیری از مؤلفه‌ها است. بایستی گفت، این روش‌ها مشکلات بسیار ریاضی مختص به خودشان را دارند که از اعتبار نتایج آن‌ها می‌کاهد. در این پژوهش، سعی بر آن شده است تا از روش جدیدتری که نشأت گرفته از نظریه دستگاه‌ها است برای پردازش داده‌ها استفاده شود؛ این روش "آنتروپی شانون" نام دارد. تحلیل محتوای کتب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه بر اساس این روش، بسیار دقیق‌تر و معتبرتر، انجام خواهد شد.

جامعه آماری پژوهش، کتب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ است. نمونه آماری این پژوهش نیز، به جهت محدودیت جامعه آماری، برابر با جامعه آماری، در نظر گرفته شد.

روش جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، با استفاده از چک‌لیست هوش هیجانی دیوید گلمن (۲۰۰۰) که بر اساس هوش هیجانی گلمن، تدوین شده است، استفاده شد که شامل ۵ بعد و ۲۶ مؤلفه هست. برای تعیین روایی محتوایی، چک‌لیست در اختیار سه نفر از صاحب‌نظران و متخصصین قرار گرفت که مورد تأیید آن‌ها واقع شد. برای پایایی (اطمینان‌پذیری) ابعاد نیز، از روش بازبینی توسط سه نفر از متخصصین استفاده شد که مورد تأیید آن‌ها قرار گرفت. پس از جمع‌آوری داده‌ها، با استفاده از چک‌لیست ابعاد هوش هیجانی، برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل، از روش آنتروپی شانون استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

سؤال اول پژوهش: تا چه میزان، در کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه به ابعاد هوش هیجانی (خودآگاهی، خودمدیریتی، انگیزش، آگاهی اجتماعی و مهارت هیجانی)، توجه شده است؟

برای پاسخ به سؤال اول پژوهش، اطلاعات حاصل از تحلیل داده‌های پژوهش، به تفصیل در زیر آمده است.

جدول ۱_ فراوانی حاصل از کتاب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، برای ابعاد هوش هیجانی

مهارت اجتماعی	ابعاد			خودآگاهی	پایه تحصیلی
	آگاهی اجتماعی	انگیزش	خود مدیریت		
۵۳	۱	۶	۱۹	۲۰	ششم ابتدایی
۱۶	۲۲	۲۱	۴۸	۳۳	هفتم متوسطه
۶۹	۲۳	۲۷	۶۷	۵۳	مجموع
%۲۸,۸۷	%۹,۶۲	%۱۱,۲۹	%۲۸,۰۳	%۲۲,۱۷	درصدهای فراوانی

داده‌های حاصل، نشان می‌دهد، بعد مهارت اجتماعی با ۶۹ مورد، بیش‌ترین فراوانی را به خود اختصاص داده است و کم‌ترین مقدار فراوانی، مربوط به بعد آگاهی اجتماعی، با ۲۳ مورد است و البته نیز به بعد خودمدیریتی ۶۷ مورد، خودآگاهی ۵۳ مورد و به بعد انگیزش ۲۷ مورد اشاره شده است؛ اما آنچه اهمیت دارد؛ اینکه برخلاف شمارش فراوانی‌ها، در روش شانون داده‌های به‌دست‌آمده باید هنجار شود، این روش از دقت ریاضی بالایی برخوردار بوده و اطلاعات بیش‌تری را در مورد تفسیر داده‌ها، به دست می‌دهد؛ بنابراین، داده‌های فراوانی در جدول ۲، به‌صورت هنجار در آمده است.

سؤال دوم پژوهش: تا چه میزان، به ضریب اهمیت هر کدام از ابعاد هوش هیجانی (خودآگاهی، خودمدیریتی، انگیزش، آگاهی اجتماعی و مهارت هیجانی)، در سطح کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، توجه شده است؟

جدول ۲_ داده‌های بهنجار شده ($P_i j$) حاصل از کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، برای ابعاد هوش هیجانی

ابعاد					پایه تحصیلی
مهارت اجتماعی	آگاهی اجتماعی	انگیزش	خود مدیریتی	خودآگاهی	
۰/۷۶۸	۰/۰۴۳	۰/۲۲۲	۰/۲۸۳	۰/۳۷۷	ششم ابتدایی
۰/۲۳۱	۰/۹۵۶	۰/۷۷۷	۰/۷۱۶	۰/۶۲۲	هفتم متوسطه

در جدول ۲، داده‌های بهنجار شده هوش هیجانی، برحسب ابعاد هوش هیجانی، به دست آمده است. پس از نرمال سازی داده‌ها، با استفاده از فرمول مرحله دوم روش شانون، مقدار بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت هر یک از ابعاد، به دست آمد. هر بعد که دارای بار اطلاعاتی بیش‌تری است، اهمیت بیش‌تری دارد.

جدول ۳_ مقادیر بار اطلاعاتی، ضریب اهمیت و رتبه‌های حاصل از کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، برای ابعاد هوش هیجانی

ابعاد					بار اطلاعاتی (E_j) و ضریب اهمیت (W_j)
مهارت اجتماعی	آگاهی اجتماعی	انگیزش	خود مدیریتی	خودآگاهی	
۰/۷۸۱	۰/۲۵۸	۰/۷۶۴	۰/۸۶۰	۰/۹۵۶	مقدار بار اطلاعاتی (E_j)
۰/۲۱۵	۰/۰۷۱	۰/۲۱۱	۰/۲۳۷	۰/۲۶۴	مقدار ضریب اهمیت (W_j)
۳	۵	۴	۲	۱	رتبه (R)

نتایج جدول ۳، نشان می‌دهد، در محتوای کتب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، بعد خودآگاهی با مقدار ضریب اهمیت ۲۶۴ / در رتبه اول، بعد خودمدیریتی با مقدار ضریب اهمیت ۲۳۷ / در رتبه دوم، بعد مهارت اجتماعی با مقدار ضریب ۲۱۵ / در رتبه سوم، بعد انگیزش با مقدار ضریب اهمیت ۲۱۱ / در رتبه چهارم و بعد آگاهی اجتماعی با مقدار ضریب اهمیت ۰۷۱ / در رتبه پنجم قرار دارد. با توجه به مقادیر ضرایب اهمیتی به دست آمده در جدول ۳، بیش‌ترین ضریب اهمیتی با مقدار ۲۶۴ / مربوط به بعد خودآگاهی بوده و کم‌ترین مقدار ضریب اهمیتی با مقدار ۰۷۱ / مربوط به بعد آگاهی اجتماعی است. پس می‌توان نتیجه گرفت، ضرایب اهمیت ابعاد هوش هیجانی، در کتب درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، یکسان نیستند.

بحث و نتیجه‌گیری

در هر جامعه‌ای، افراد آن جامعه، بایستی مهارت‌های لازم را برای ارتباط درست با یکدیگر داشته باشند که این مستلزم آن است که به افراد جامعه، آموزش‌های لازم در این خصوص داده شود. بر این اساس، در پژوهش حاضر، سعی بر آن شد که تمامی ابعاد هوش هیجانی (خودآگاهی، خودمدیریتی، انگیزش، آگاهی اجتماعی، مهارت هیجانی) و مؤلفه‌های آن در کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، به روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گیرد. با توجه به تحلیل داده‌های به دست آمده از بررسی میزان توجه کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه به هوش هیجانی، نشان داده شد که در کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، از میان ۵ بعد هوش هیجانی، بعد مهارت اجتماعی با ۶۹ مورد، بیش‌ترین فراوانی و بعد آگاهی اجتماعی با ۲۳ مورد، کم‌ترین فراوانی را به خود اختصاص دادند، به طوری که پس از تفسیر داده‌ها و محاسبه ضریب اهمیت در مرحله سوم روش شانون، نتایج گویای بار اهمیتی متفاوتی شد؛ بر این اساس، بعد خودآگاهی با مقدار ضریب اهمیت ۲۶۴ / در رتبه اول، بعد خودمدیریتی

با مقدار ضریب اهمیتی ۲۳۷ / در رتبه دوم، بعد مهارت اجتماعی با مقدار ضریب اهمیتی ۲۱۵ / در رتبه سوم، بعد انگیزش با مقدار ضریب اهمیت ۲۱۱ / در رتبه چهارم و بعد آگاهی اجتماعی با ضریب اهمیت ۰۷۱ / در رتبه پنجم، قرار گرفت. باید توجه داشت که به ابعاد آگاهی اجتماعی و انگیزش، به میزان کمی اشاره شده است که بایستی به این ابعاد توجه بیش‌ازپیش صورت گیرد؛ زیرا این مسائل بسیار مهم بوده و حائز اهمیت هستند؛ چراکه در بحث انگیزش، افراد باید تلاش کنند، معیارهای برتری را، بهبود ببخشند و همچنین بتوانند اهداف سازمان‌ها و دیدگاه‌های آن‌ها را شناسایی نموده و متعهد باشند. همچنین، بایستی ابتکار و خوش‌بینی داشته باشند تا بتوانند فرصت‌های لازم را به دست آورده و بتوانند در جهت رفع موانع و مشکلات کوشش کنند. در بحث خودآگاهی نیز، افراد با ارتقا مؤلفه همدلی، می‌توانند احساسات و عواطف دیگران را درک نموده و دیدگاه‌ها و نقطه نظرات آن‌ها را بفهمند. همچنین، با ارتقا مؤلفه آگاهی سازمانی، می‌توان به افراد کمک کرد تا با قادر بودن به تعبیر جریان‌های زندگی سازمانی و غیره، توانایی چگونگی کار در یک سازمان را داشته باشند. در بحث خودآگاهی نیز، می‌توان با ارتقا مؤلفه گرایش خدمت در افراد به آن‌ها کمک کرد تا بتوانند توانایی‌های موردنیاز برای برآورده کردن نیازهای مراجعان به آن‌ها را داشته باشند. همچنین، در بیش‌تر قسمت‌ها، پیوستگی‌های لازم، بین مطالب هوش هیجانی، در کتب مطالعات اجتماعی دوره ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، دیده نمی‌شود؛ چراکه اگر توجه داشته باشید، به ابعاد و مؤلفه‌ها، در کتب موردبررسی، به میزان مساوی، اشاره نشده است که از درجه اهمیت آن، کاسته می‌شود. در نهایت، می‌توان گفت که به موضوع هوش هیجانی، در کتب مطالعات اجتماعی دوره ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، با نتایجی که به دست آمد، کم‌تر اشاره شده است و به‌طور متوازن به آن پرداخته نشده است.

تأکید این نکته نیز ضروری است که باید مطالب ارائه‌شده، متناسب با درک و اندیشه فراگیرندگان باشد؛ تا آن‌ها بتوانند فهم کافی داشته باشند و البته نیز هرگونه

قصور و کاستی در تدوین کتب درسی، در روند فراگیری مهارت‌های هوش هیجانی، مؤثر خواهد بود و با توجه به اینکه تحقیقات صورت گرفته در این زمینه، در کتب درسی به حد کافی نیست اما همین تحقیقات صورت گرفته نیز جای تقدیر داشته و توانسته جایگاه کتب درسی را، در فراگیری مهارت‌های هوش هیجانی آشکار سازد.

در انتها نیز، به جهت بهبود وضع کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه، از حیث توجه به موضوع هوش هیجانی، پیشنهادهایی بیان می‌شود:

۱_ نتایج پژوهش، بیانگر آن است که به بعضی ابعاد هوش هیجانی توجه کم‌تری شده است؛ لذا پیشنهاد ما این است که با لحاظ کردن هرچه بیش‌تر این ابعاد، در این کتب، به آموزش مهارت‌های هوش هیجانی، به دانش‌آموزان کمک کرد.

۲_ در این پژوهش، از فهرست واری از ابعاد و مؤلفه‌های هوش هیجانی، استفاده شد که روایی و پایایی آن نیز توسط متخصصین مختلف تأمین گردید؛ با توجه به یافته‌های این پژوهش، پیشنهاد می‌شود، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب درسی وزارت آموزش و پرورش، درس‌هایی را بر مبنای ابعاد و مؤلفه‌های این فهرست واری، برای ارائه هرچه بهتر مهارت‌های هوش هیجانی، در این کتب اضافه نمایند.

۳_ پیشنهاد می‌شود که برای معلمان، دوره‌های مختلف آشنایی با موضوع هوش هیجانی، از جمله ضمن خدمت و غیره مهیا گردد؛ تا معلمان بتوانند، با آموزش‌های لازمی که در این حیطه دیده‌اند، دانش‌آموزان را از این حیث، غنی سازند.

۴_ به محققان، پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های دیگری در حیطه ضرورت آشنایی و آموزش معلمان و کارکنان آموزش و پرورش با روش‌های آموزش هوش هیجانی، به دانش‌آموزان انجام دهند.

۵_ همچنین، به پژوهشگران توصیه می‌شود، به امکان‌سنجی و نیازسنجی در خصوص آگاهی اجتماعی، انواع آن و اهمیت آن و همچنین انگیزش، انواع آن و اهمیت آن، بپردازند.

۶_ این پژوهش با محدودیت‌هایی روبروست؛ چراکه یافته‌های این پژوهش، محدود به تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه می‌باشد؛ بنابراین، توصیه می‌شود که تحقیقات مشابهی با موضوع هوش هیجانی، در مورد سایر کتب درسی مقاطع مختلف تحصیلی، صورت گیرد.

۷_ همچنین پیشنهاد می‌شود، پژوهشی تطبیقی درباره محتوای کتب درسی سایر کشورهایی که در زمینه آموزش مهارت‌های هوش هیجانی موفق بودند، انجام شود؛ تا بتوان با استفاده از نتایج به دست آمده از این پژوهش، در تهیه و تدوین کتب درسی استفاده کرد.

منابع

- _ اکبری، محمد و مهرام، بهروز. (۱۳۹۲). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه سوم راهنمایی، از لحاظ توجه به ابعاد هوش هیجانی. مجله پژوهش‌های شناختی، ۱۶(۲)، ۴۲_۵۹.
- _ بهاری، جعفر؛ کروی، مهدی؛ محمدی، سمیرا؛ بهاری، شهلا؛ محمدی، مریم و بهاری، حامد. (۱۳۹۹). تأثیر هوش هیجانی، بر تعهد سازمانی کارکنان در صنعت هتلداری. نشریه جغرافیا و روابط انسانی، ۳(۱)، ۱۶۲_۱۸۷.
- _ پورشکری، علیرضا؛ شریفیان، فریدون و نصرافهانی، احمدرضا. (۱۳۹۸). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه، بر اساس مؤلفه‌های میراث فرهنگی. فصلنامه مطالعات ملی، ۲۱(۱)، ۲۸_۴۶.
- _ تقی‌زاده، احسان و رضایی، اکبر. (۱۳۹۲). روانشناسی هوش و سنجش آن. تهران: انتشارات پیام نور.
- _ جهان، جواد و سلیمی، رسول. (۱۳۹۶). تحلیل محتوای کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی، بر اساس مؤلفه‌های هوش هیجانی. مجله رویکردهای پژوهش در علوم اجتماعی، بهار ۹۶(۹)، ۱۲۹_۱۳۸.

- _ حسینی، حسین؛ ایراندخت، فیاض و ملکی، حسن. (۱۳۹۴). تحلیل محتوای مؤلفه‌های درون فردی هوش هیجانی، در کتب درسی بخوانیم دوره ابتدایی با تأکید بر دیدگاه بار_آن. پژوهش‌های آموزش و یادگیری. ۱۲(۱)، ۴۵_۶۶.
- _ حیدری، حسینعلی و فیض‌اللهی، صادق. (۱۳۹۵). ارتباط میان هوش هیجانی و عملکرد شغلی کارکنان، با تعدیل‌گری مدیریت تعارض. نشریه فرهنگ ایلام، ۱۷(۵۰ و ۵۱)، ۱۴۵_۱۶۰.
- _ خشجیان، ژاله؛ مهران، گلنار و اکبرزاده، نسرين. (۱۳۸۹). بررسی مؤلفه‌های هوش هیجانی نظریه بار_آن، در کتاب‌های درسی سال اول دوره‌ی متوسطه. اندیشه‌های نوین تربیتی، ۴(۴)، ۳۳_۶۰.
- _ دهقان‌منشادی، منصور و شاه‌رخ‌نیا، مریم. (۱۴۰۰). تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی پایه سوم ابتدایی، بر اساس توجه به مهارت هوش هیجانی. فصلنامه پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی، ۳(۱)، ۴۷_۶۲.
- _ رحیمی، مهدی؛ آرابی، مهدیه و زارع، مریم. (۱۳۹۸). اثربخشی کتاب‌درمانی تحولی، بر مهارت اجتماعی و مشکلات رفتاری دانش‌آموزان. فصلنامه مطالعات آموزش و یادگیری، ۱۱(۱)، ۱۴۶_۱۶۲.
- _ سعیدیان، فاطمه؛ باقری، فریبرز؛ نیلی‌احمدآبادی، محمدرضا و سلیمی‌بجستانی، حسین. (۱۳۹۶). تدوین و اثربخشی برنامه آموزش خودمدیریتی با تأکید بر مؤلفه‌های هوشیاری و انتخاب بر جوانان. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۸(۳۰)، ۱۳۱_۱۶۵.
- _ سیف، علی‌اکبر. (۱۳۸۸). روانشناسی پرورشی نوین: روانشناسی یادگیری و آموزش. تهران: نشر دوران.
- _ صادقی، احمد. ربیعی، محمد و عابدی، محمدرضا. (۱۳۹۰). رواسازی و اعتباریابی چهارمین ویرایش مقیاس وکسلر کودکان. فصلنامه روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی، ۲۸(۲)، ۳۷۷_۳۸۶.
- _ صفری‌اوجقاز، فروزان. (۱۳۹۴). تأثیر خودمدیریتی روزانه بر منابع شغلی و درگیری شغلی کارکنان (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). میرعلی سیدنقوی (استادراهنما)، دانشگاه علامه طباطبایی تهران: دانشکده مدیریت و حسابداری.

- _عبدی، علی و بابایی، بهاره. (۱۳۹۲). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی و علوم تجربی دوره راهنمایی، بر اساس مؤلفه‌های هوش هیجانی. مجله پژوهش‌های برنامه درسی انجمن مطالعات برنامه درسی ایران، ۳(۲)، ۱_۳۱.
- _غفاری، سعید و کریمی، منا. (۱۴۰۰). نقش تنظیم شناختی هیجان و ناگویی خلقی، در فرسودگی شغلی کتابداران کتاب‌خانه‌های عمومی استان سمنان در سال ۱۳۹۹. فصلنامه علوم و فنون مدیریت اطلاعات، ۷(۱)، ۱۵۳_۱۷۴.
- _فلاح، محمدرضا؛ کورنگ‌بهشتی، سیامک و امیری‌سامانی، مرضیه. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر هوش هیجانی، بر عملکرد کارکنان شرکت نگین گلغام نقش جهان، بر اساس مدل گلمن. دو فصلنامه پژوهش‌های روان‌شناختی در مدیریت، ۱(۱۱)، ۸۷_۱۰۷.
- _محمدزاده‌سپهری، مطهره. (۱۳۹۹). تحلیل محتوای کتاب فارسی پایه اول ابتدایی، بر اساس هوش‌های چندگانه گاردنر. فصلنامه پیشرفت‌های نوین در مدیریت آموزشی، ۱(۲)، ۱۳_۲۵.
- _مرادی، مرتضی؛ جلیلیان، حمیدرضا. کیان‌پور، سعید و امیری، مریم. (۱۳۹۶). نقش هوش هیجانی و کار هیجانی، در کاهش فرسودگی شغلی و افزایش رضایت شغلی. فصلنامه مطالعات رفتار سازمانی، ۶(۲)، ۷۳_۱۰۰.
- _نادعلی، مهدی. (۱۳۹۶). بررسی رابطه هوش هیجانی و توانمندسازی کارکنان شهرداری میامی (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). گلنار شجاعی‌باغینی (استاد راهنما)، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود: دانشکده مدیریت و حسابداری.
- _نجفی‌کلیانی، مجید؛ پوررجم، الهه؛ جمشیدی، ناهید؛ کریمی، شهناز و نجفی‌کلیانی، وحید. (۱۳۸۸). بررسی استرس، اضطراب، افسردگی و خودپنداره دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی فسا در سال ۱۳۸۸. مجله دانشگاه علوم پزشکی فسا، ۳(۳)، ۲۳۵_۲۴۰.
- _Abdel-Fattah, H. M. M. (2021). *Emotional Intelligence and Emotional Stability in Crises*. Journal of Psychiatry and Psychiatric Disorders, 4(2), 56_62.
- _Ahad, R. Mustafa, M. Z; Abdullah, N. H. S. & Nordin, M. N. (2021). *work attitude organizational commitment and Emotional Intelligence of Malaysian Vocational College*

- Teachers*. Journal of technical Education and Training, 13(1), 15_21.
- _Alghazo, K; Obeidat, H; Altrawneh, M. & Alshraideh, M. (2009). *Types of multiple intelligence in social studies, Arabic and English languages textbooks for the first three grades*. European journal of social sciences, 12(1), 7_20.
- _Bar_on, R. & Parker, J. (2000). *Introduction in the Handbook of Emotional Intelligence*. San Francisco: Jossey Bass.
- _Con ge losi, R. R. & Peterson, M. L.(1998). Peer teaching assertive communication Strategies for the work place, <www.Casle.org>.
- _Freedman, J. & Jensen, A. (2005). *EQ Trainer Certification Manual*. San Mateo. CA: Six Seconds.
- _Goleman, D; Boyatzs, R. & Mckee, R. (2002). *Primal Leadership: realizing the power of emotional intelligence*. Boston: Harvard bossiness school publishing.
- _Goleman, D. (2000). *Leadership that gets results. Emotional Intelligence Checklist. Emotional IntelligenceThe ability to manage ourselves and our relationships effectively*. Harvard Business, Review; Mar/Apr2000, 78(2), 78. http://vtiperformance.com/downloads/Emotional_Intelligence_Cheklist.pdf
- _Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
- _Leidy, H.J. & Gwin, Jess. A. (2020). *Growing up strong: The importance of physical mental and emotional strength during childhood and adolescence with focus on dietary factors*. Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism, 45(2), 1071_1080.
- _Luque-Reca, O; Pulido-Martos, M; Gavilan-Carrera, B; Garcia-Rodriguez, I; Mcveigh, J. G; Aparicio, V. A. & Esteves-Lopez, F. (2021). *emotional intelligence impairments in women with*

- fibromyalgia:Associations with widespread pain*. Journal of Health Psychology, 26(11), 1901_1912.
- Mayer, J. D. & Salovey, P. (1997). *What is Emotional Intelligence? Emotional Development and Emotional Intelligence: Educational Implications*. New York: Basic Books.
- Miao, C; Humphrey, R. & Qian, S. (2021). emotional Intelligence and Job Performance in the Hospitality Industry: a Meta-analytic Review. International. Journal of Contemporary Hospitality Management, 33(8), 2632_2652.
- Pablo, F. B. & Desiree, R. (2008). *Emotional intelligence in education*. Electronic Journal of research in Educational Psychology, 6(2), 421_436.

